

ESEU BIBLIOGRAFIC BIBLIOGRAPHICAL ESSAY

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos – geneza și profilul unei gândiri teologice profetice în duhul sfântului Irineu

Arhid. Prof. Dr. Ioan I Ică jr*

Profesor de Noul Testament, preot și episcop, Nicholas Thomas Wright este astăzi unul din cei mai mari teologi ai creștinismului contemporan, reprezentând în chip glorios spiritul și tradiția teologică și eclezială ale Bisericii Angliei.

Complexitatea tradiției creștine britanice

Pentru înțelegerea acestui cadru specific, se impune rememorarea câtorva elemente istorice esențiale. Devenit astăzi, pe urmele imperiului colonial britanic și misiunilor din ultimele trei secole, o comuniune eclezială mondială alcătuită din 44 de Biserici naționale, grupând aproximativ 80 de milioane de credincioși, anglicanismul¹ actual este rezultatul unor opțiuni și procese istorice. Ele au determinat apariția și formarea, în secolul XVI, a Bisericii Anglicane în contextul răspândirii în întreaga Europă Occidentală a diverselor tipuri de reforme protestante – luterană, calvină și radicală (spiritualistanabaptistă). Anglicanismul are o poziție specială în sânul confesiunilor creștine occidentale, el neavând nicio mărturisire de credință oficială (cum sunt celelalte Biserici Protestante), niciun teolog reformator fondator, ca Luther († 1546) pentru luteranism sau Calvin († 1564) pentru reformați, nicio autoritate centrală doctrinară sau administrativă ca romano-catolicismul.

La origini s-a aflat intenția energicului rege englez Henry VIII Tudor (1509-1547) de a constitui împotriva universalismului papal roman o Biserică de stat națională de tip bizantin, reprezentând o națiune creștină înnoită și unificată în

* Arhid. Dr. Ioan Ică jr, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Andrei Șaguna* din cadrul Universității *Lucian Blaga* din Sibiu. Email: ioanicajr@gmail.com

¹ Cf. MARK CHAPMAN, *Anglicanism: A Very Short Story*, Oxford University Press, 2006.

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

supunere și uniformitate, sub conducerea unui monarh creștin cu drept divin de decizie suverană ultimă atât în chestiunile lumești, cât și în cele spirituale. Excomunicat de Roma în 1533, Henry VIII a dorit în final un catolicism național purificat și modernizat (fără mănăstiri), la distanță față de Roma, dar și față de Wittenberg, Geneva sau Zürich. Teologii și clericii anglicani² au fost nevoiți să țină în echilibru dificila tensiune creată de dubla fidelitate, față de supremația regală și primatul Scripturii. În timpul scurtei domnii a regelui băiat Edward VI (1547-1553) s-a încercat impunerea în Biserica Angliei a unei reforme de tip calvin susținută de arhiepiscopul de Canterbury, Thomas Cranmer († 1556). Prin publicarea în 1549 a faimoasei *The Book of Common Prayer*, acesta a dat identitatea liturgică a noii Biserici. În 1560, John Knox († 1572) a reușit crearea în Scoția a unei Biserici Reformate, cu organizare presbiteriană inspirată de teologia și modelul ecleziologic al Genevei lui Calvin. La fel de scurta domnie a „sângeroasei” regine Mary Tudor (1553-1558), căsătorită cu Filip II al Spaniei, a însemnat încercarea brutală de restaurare a romano-catolicismului, represiunii căzându-i victimă acum înalți clerici anglicani martirizați; în 1555 au fost arși pe rug la Oxford episcopii Hugh Latimer și Nicholas Ridley, în 1556 fiind ars pe rug tot aici însuși arhiepiscopul de Canterbury, Thomas Cranmer, principalul artizan eclezial al anglicanismului.

În lunga și glorioasa domnie a reginei Elisabeth I (1558-1603), anglicanismul e restabilit și definit pentru totdeauna ca „via media” între Roma și Geneva. Oficializarea a avut loc prin publicarea în 1559 a ediției revăzute a „Cărții rugăciunilor în comun” și prin adoptarea oficială în 1561 – ca reacție la excomunicarea reginei de către Roma în 1560 – a celor 39 de articole menite să precizeze identitatea Bisericii Angliei. La intervenția suveranei, articolele au fost grupate în patru secțiuni: 1–8 despre „credița catholică”, privitoare la Sfânta Treime, Scriptură și crezuri; 9–18 despre „religia personală”, articole protestante moderate despre păcat și justificare, dar cu Biserică și sacrameinte; 19–31 despre „religia corporată”, articole anglicane despre Biserica instituțională, sinoade și cult; și 32–39 „varia” despre celibat, excomunicare, jurisdicție și tradiții bisericești. Formula ecleziologică anglicană de Biserică națională unitară, de stat, monarhică și episcopală, a fost apărată împotriva celei protestante puritane, presbiteriene și congregaționiste de episcopul John Jewel († 1571) în *Apologia Ecclesiae Anglicanae* din 1562

² Textul documentelor oficiale și al scrierilor principalilor teologi anglicani de la începuturi și până în secolul XX sunt accesibile pe site-ul www.anglicanhistory.org.

Detalii în monografiile istoricului din Oxford, D. MACCULLOGH: *The Reign of Henry VIII: Politics, Polity and Piety*, Palgrave Macmillan, 1995; *Thomas Cranmer: A Life*, Yale University Press, 1996; *Tudor Church Militant: Edward VI and the Protestant Reformation*, Penguin/Allen Lane, 1999 (ediție americană: *The Boy King: Edward VI and the Protestant Reformation*, St. Martin's Press, 2001); *Reformation: Europe's House Divided 1490-1700*, 2003 (ediție americană: *The Reformation. A History*, Viking/Penguin, 2004).

și, mai ales, de Richard Hooker († 1600) în sinteza *Of the Laws of Ecclesiastical Polity* (1594, 1597). Anglicanismul teologic se definește astfel printr-o încercare de a ține la un loc în echilibru o autoritate în trepte: Scriptura, tradiția și rațiunea, în serviciul construcției unei Biserici instituție umană autonomă (ruptă de Roma), cu vocația divină de a proclama Evanghelia prin Cuvânt și Taine, dar menținând cele trei trepte ale preoției, precum și învățătura și succesiunea apostolică.

În prima jumătate a secolului XVII, pe timpul domniilor lui James (1603–1625) și Charles I Stuart (1625-1649), reacționând la progresele puritanismului, erudiții episcopi Lancelot Andrews († 1626), William Laud († 1645) și Jeremy Taylor († 1667) exprimă conștiința de sine a anglicanismului de a nu fi o confesiune între altele, ci adevărata Biserică a lui Hristos liberă de orice fel de „inovații”, atât romane, cât și protestante, bazată în același timp pe supremația Scripturii, dar și pe tradiția dogmatică, sacramentală și canonică a Bisericii primelor secole- și având în frunte regi și episcopi de drept divin cu învățătura și succesiune apostolică. În formula sintetică a lui Lancelot Andrews († 1626)- anglicanismul are drept norme: „un singur canon [biblic], două testamente [vechi și nou], trei crezuri [apostolic, niceo-constantinopolitan și atanasian], patru Sinoade Ecumenice [Niceea, Constantinopol, Efes și Chalcedon] și Părinții Bisericii din primele cinci secole”. Puritanii calviniști³ au refuzat acest anglicanism oficial ca un papism deghizat și un conformism politic inacceptabil. Tensiunile au condus la revoluția puritană care a însoțit sângerosul război civil din anii 1642-1651 dintre parlamentul dominat de presbiterieni și regele absolutist Charles I, executat în 1649, după ce în 1645 fusese executat și arhiepiscopul William Laud, adversarul puritanilor și adept al unei apropieri de ortodocșii răsăriteni. Sub protectoratul republican al lui Oliver Cromwell (1649-1658), episcopatul este abolit, „Cartea rugăciunilor în comun” e interzisă și are loc încercarea de a reforma Biserica Angliei în sensul presbiterian calvinist definit de *Confesiunea de credință* adoptată la Westminster în 1656⁴.

Revenirea pe tron a lui Charles II (1660-1685) a adus însă restaurarea structurilor anglicanismului oficial ca unică Biserică de stat. *Actul de uniformitate* din 1662 a avut drept efect expulzarea din Biserica Angliei a 3000 de pastori puritani, iar *Actul de testare* din 1672 elimina din structurile de stat pe romano-catolici. Presiunile lui James II (1685-1688), convertit la romano-catolicism, au dus la demiterea sa și aducerea pe tronul Angliei în 1688 a lui William de Orania. Patru sute de înalți clerici anglicani, în frunte cu arhiepiscopul de Canterbury, refuză însă pe motive de loialitate dinastică să depună jurământul de fidelitate față de noul monarh și ies din Biserica oficială (căutând un contact cu ortodocșii). *Actul de toleranță* din 1689 stabilește condițiile de libertate a cultului pentru puritanii

³ Textele autorilor puritani, pe site-ul www.puritanlibrary.com.

⁴ Textul ei și al altor mărturisiri reformate, pe site-ul www.reformed.org/documents.

disidenți (nu și pentru antitrinitari și romano-catolici): jurăminte de fidelitate și recunoașterea supremației regale, precum și semnarea celor 39 de articole pentru cler. Pierzându-și clericii devotați atât reformei, cât și tradiției, noul cler își caută acum inspirația în principiile iluminismului susținând creștinismul rațional și moral (al arhiepiscopului John Tillotson, † 1694, sau filozofului John Locke, † 1704) și o Biserică al cărei scop principal este sădirea moralei personale în vederea menținerii ordinii publice.

Biserica Angliei rămâne dominantă și privilegiată, dar anglicanismul traversează o nouă criză de identitate, ale cărei reverberații se resimt până astăzi, semn al unei tensiuni structurale. Din secolul XVIII încolo, anglicanismul e în căutarea fixării pe unul din cele trei locuri ale autorității: Scriptura, tradiția, rațiunea. Sub impactul iluminismului, religia devine o chestiune de opțiune liberă individuală; ca atare, se înregistrează un declin al religiei convenționale și o proliferare a asociațiilor voluntare și grupurilor care devin biserici în biserici. Anglicanii au oscilat mereu între viziuni opuse care situează autoritatea fie în rațiune și moralitate (principiul iluminist), fie în structura episcopală și sacramentală a Bisericii (principiu de sorginte catolică), fie în Cuvântul biblic al lui Dumnezeu și experiența Sa nemijlocită în inimă (principii protestante). Ca urmare, Biserica Angliei se scindează între o „Biserică largă” (*broad church*), axată pe moralitatea publică, o „Biserică de sus” (*high church*), cu accent pe ritual, instituție și ierarhie, și o „Biserică de jos” (*low church*), antirituală, comunitară, cu teologie calvinistă și accent pe stilul de viață și transformarea activă individuală a lumii, plecând de la experiența trezirii și convertirii personale, care devine, alături de Biblie, un test al apartenenței creștine.

Anglicanismul devine în secolul XVIII, alături de pietismul german, teren propice de înflorire a așa-numitului „metodism” – promovat de frații John († 1791) și Charles Wesley († 1788) – și al așa-numitului „evangelicalism”⁵, devenit în diverse forme un pol constitutiv al Bisericii Angliei, și astăzi o vastă mișcare transdenominațională în protestantismul contemporan⁶. Evangelicalismul cunoaște două tipuri principale dezvoltate plecând de la cele două curente care coexistă cu tensiuni între ele în interiorul său: unul care accentuează experiența subiectivă,

⁵ Cel mai influent lider al evangelicalismului anglican a fost pastorul și predicatorul din Cambridge, Charles Simeon (1759-1836), precedat de Henry Venn (1725-1797), întemeietorul grupării Clapham, și de fiul acestuia, John Venn (1759-1813), întemeietor al „Societății misionare a Bisericii”, și secondat de activiștii sociali William Wilberforce (1759-1833) și contele Ashley Shaftesbury (1801-1885).

Pentru detalii, a se vedea monografiile lui D.W. Bebbington (de ex., *Evangelicalism in Modern Britain: A History from 1730s to the 1980s*, Routledge, 1989), Mark A. Noll sau Randall H. Balmer.

⁶ Grupând astăzi circa 285 de milioane de creștini, 13 % din numărul global. Cf. R.H. BALMER, *Encyclopedia of Evangelicalism*, Westminster John Knox Press, 2002, și *The Cambridge Companion to Evangelical Theology*, Cambridge University Press, 2007.

revărsat în harismatism și „pentecostalism”, și altul care insistă pe ortodoxia biblică a credinței și necesitatea stabilirii de „fundamente” și limite stricte în credință și morală, insistență devenită „fundamentalism”. Există de asemenea un evangelicalism „confesional” și unul „generic”, dar și unul „postconservator”⁷. Comun tuturor formelor de evangelicalism e un etos creștin centrat pe Cruce, Biblie, convertire individuală, misiune și activism. Esența „Evangeliei” e văzută în jertfa ispășitoare de pe Cruce a lui Hristos, primită ca îndreptare prin credință personală în experiența convertirii individuale sub autoritatea infailibilă unică a Bibliei și cu imperativul misionar al transiterii ei celorlalți. Conservator, evangelicalismul se opune liberalismului filozofic raționalist și moral promovat de cultura iluministă și cea a universităților, inclusiv de teologiile protestante din universități, și este înfloritor la nivelul comunităților locale.

Celălalt răspuns la liberalism și criza autorității l-a reprezentat așa-numitul „anglo-catolicism”, afirmat viguros la mijlocul secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX. Odată cu faimoasa „mișcare de la Oxford” (1833-1845)⁸ și sub influența romantismului și estetismului, s-a afirmat un puternic accent pe liturgic, pe altar, pe euharistie, spovedanie, spiritualitate, cu intenția de a reveni la standardele clasice ale anglicanismului „high church” din secolul XVII. Înfloritor în anii '30 ai secolului XX, cuprinzând circa o treime dintre anglicani, anglo-catolicismul e actualmente în declin⁹.

A doua jumătate a secolului XIX a adus cu sine organizarea Comuniunii Anglicane mondiale¹⁰ prin intermediul Conferințelor episcopale de la Lambeth, demarate în 1867 și continuate regulat până astăzi. Cea de-a patra Conferință Lambeth din 1888 a adoptat drept criteriu pentru unificarea misiunilor creștine, „cvadrilater-ul” Scriptură – Crezuri – Botez și Euharistie – episcopat istoric adaptat local, devenit unul din impulsurile și reperele fondatoare ale mișcării ecumenice declanșate în aceeași perioadă și continuate de-a lungul secolului XX.

⁷ Cf. *Four Views on the Spectrum of Evangelicalism*, Zondervan, 2011.

⁸ P.B. NOCKLES, *The Oxford Movement in Context: Anglican High Churchmanship 1760-1857*, Cambridge University Press, 1994.

Începând din 1845, o parte a membrilor mișcării de la Oxford (Newman, Palmer, Manning etc.), priviți cu ostilitate, s-au convertit la romano-catolicism. Mișcarea a fost condusă apoi de J. Keble și E.B. Pusey. Din 1843, J.A. Parker a îngrijit republicarea în 95 de volume a 20 de autori mai ales din secolul XVII, în *The Library of the Anglo-Catholic Tradition* (o parte din ele, pe site-ul www.anglicanhistory.org).

⁹ G. ROWELL, *The Vision Glorious: Themes and Personalities of the Catholic Revival in Anglicanism*, Oxford, 1983; W.S.F. PICKERING, *Anglo-Catholicism: A Study in Religious Ambiguity*, Routledge, 1989.

¹⁰ Cf. K. WARD, *A History of Global Anglicanism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006; W.L. SACHS, *The Transformation of Anglicanism: From State Church to Global Communion*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

Principala problemă care afectează anglicanismul timpului nostru este criza creată de secularizarea moralei publice în cultura occidentală postmodernă, care nu se mai orientează după un consens moral, chiar secularizat, cu origini în tradiția iudeo-creștină, ci își propune drept obiectiv crearea cadrului exprimării libere a indivizilor. Riscul evident deja în problemele și dezbaterile interne create de morala sexuală, feminism etc., este ca tendința majoritară dominantă în anglicanismul liberal, orientat spre susținerea moralității publice, să adopte treptat agenda și criteriile noii moralități seculare. Împotriva acestei tendințe și a dezintegrării consensului etic se ridică mișcările de înnoire atât din anglo-catolicism („affirming Catholicism”), cât și din evangelicalismul anglican („open evangelicalism”, „charismatic Anglicans”). Oricât de diferite ca abordare, ele sunt unite în angajamentul comun față de o viață înnoită în Hristos și față de morala biblică tradițională. Anglicanismul de centru contemporan își menține încă un etos specific, caracterizat de deschidere intelectuală și integrarea practică a diversității – faimoasa „comprehensiveness” anglicană menită să cuprindă atât principiul protestant, cât și substanța catolică a creștinismului, atât Scriptura, cât și Biserica, biblicul și liturgic, Evanghelia și viața –, cu o conștiință a umilinței față de adevăr și rezervă față de judecățile exclusive și definitive, la egală distanță față de relativism și fundamentalism. O harismă provocatoare și riscantă, dar și benefică și necesară în climatul spiritual al epocii noastre, polarizat pe dihotomii periculoase și sterile¹¹.

Sub semnul dublei vocații – reperele unui itinerar

Născut pe 1 decembrie 1948 în Morpeth, Northumberland (nordul Angliei), ca al doilea copil al lui Nicholas Irwin Wright și Rosemary Forman, Nicholas Thomas Wright¹² a crescut într-o familie evlavioasă de oameni de afaceri, care trăia în spiritul tradițional al „anglicanismului de centru” (*middle Anglicanism*) și dăduse mai mulți slujitori ai Bisericii. Încă de la șapte-opt ani, Tom Wright a simțit și el această chemare. A urmat între 1962-1968 liceul Sedbergh din Yorkshire, clasa specializată în limbi clasice, pasionat în același timp de sporturi (cricet, rugby și atletism) și de muzică (pian, chitară, trombon). Și-a continuat studiile la Oxford, Colegiul Exeter (azi Merton), absolvind în 1971 filologia clasică, iar în 1975 teo-

¹¹ W.J. WOLF/J.E. BOOTY/O.C. THOMAS (ed.), *The spirit of Anglicanism: Hooker, Maurice, Temple*, Morehouse-Barlow Co., Wilton, CT, 1979; S.W. SYKES, *The Integrity of Anglicanism*, Mowbray, London, 1979; H.R. MCADOO, *The Unity of Anglicanism: Catholic and Reformed*, Morehouse, New York, 1983, etc.

¹² Un CV complet cu lista publicațiilor și o selecție importantă de studii, articole, predici, interviuri scrise sau video pot fi găsite și consultate cu folos pe siteul www.ntwrightpage.com. A se vedea și ST. KUERT, *Tom Wright for Everyone: Putting the Theology of N.T. Wright into Practice in the Local Church*, SPCK (The Society for Promoting Christian Knowledge), London, 2011, p. 1-11.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

logia la Wycliffe Hall. Căsătorit cu Margaret Elisabeth Anne Fiske, cu care va avea patru copii: doi fii și două fiice, a fost hirotonit în 1974 diacon, iar în 1975 preot anglican. Dând curs celor două vocații – spirituală și științifică – percepute cu egală intensitate, a împletit fericit două cariere – bisericească și teologică –, pe care le-a îmbinat și ilustrat în chip intens și strălucit de atunci încolo. Între 1975–1978 a fost cercetător și asistent la Colegiul Merton din Oxford, funcții pe care le-a deținut între 1978-1981 la Colegiul Downing din Cambridge. Obținând în 1981 doctoratul în teologie la Oxford, N.T. Wright sa mutat pentru cinci ani în Canada, devenind, între 1981 și 1986, profesor asistent de Noul Testament la Universitatea McGill din Montreal și totodată profesor și capelan la Colegiul Teologic Diecezan anglican de aici. În 1986 a revenit la Oxford, unde a fost timp de șapte ani, conferențiar de Noul Testament al Facultății de Teologie și capelan al Colegiului Worcester. În 1993 părăsește Oxfordul și universitatea pentru a se dedica unor slujiri bisericești tot mai înalte: după patru ani ca protopop (*dean*) în Lichfield, între 1994 și 1999 și alți trei ani, 2000-2003, canonic și teolog (*lector theologiae*) la faimoasa Westminster Abbey, în iulie 2003 a fost hirotonit episcop al diezei anglicane Durham, cel deal patrulea scaun în ierarhia Bisericii Angliei. A exercitat această slujire pastorală cu zel misionar și luări de poziții răsunătoare în chestiuni controversate ale actualității, atât morale (împotriva homosexualității în Biserică), cât și economice și politice, până în 2010. După șapte ani de episcopat, N.T. Wright a demisionat și s-a retras din pastorația nemijlocită tot mai solicitantă, dedicându-se exclusiv studiilor pentru a-și putea încheia opera teologică monumentală demarată în 1989. Din 2010 și până astăzi, funcționează ca profesor cercetător de Noul Testament și creștinismul timpuriu la Colegiul *St. Mary* al Universității *St. Andrews*, cea mai veche universitate a Scoției. Acestea sunt reperele cronologice oficiale ale dublului parcurs exemplar, academic și ecleziastic, al profesorului de teologie, preotului și episcopului N.T. Wright, devenit în răstimpul ultimelor patru decenii, creatorul unei formidabile opere teologice, științifice, dar și populare și pastorale, de o incredibilă vastitate, și, incontestabil, unul din cei mai importanți teologi ai timpului nostru.

Geneza unei vocații teologice profetice

Geneza și formele acestui fascinant itinerar teologic și pastoral se înțeleg pe fundalul contextului în care sa dezvoltat. Acesta a fost mediul evangelicalismului anglican de tradiție teologică reformat-calvină și orientare puritană, în care N.T. Wright s-a format și a activat (conducând cercuri de studii biblice) în adolescență și studenție, participând efectiv în anii '70 la dezbaterile intense asupra identității evangelicale anglicane. Începând din 1967 și continuând în 1977 și 1988, o serie de congrese naționale ale anglicanilor evangelicali au afirmat necesitatea

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

ieșirii din izolare și mentalitate de ghetou și a înnoirii prin deschidere spre deplinitatea Evangheliei, dar și spre cultură și celelalte confesiuni creștine într-o formulă de „evangelicalism deschis” (*open evangelicalism*).

Cei mai importanți lideri ai acestei direcții din a doua jumătate a secolului XX au fost John Stott (1921-2011) și James I. Packer (n. 1926). Misionar laic neobosit mai întâi între studenți și apoi în lumea întreagă, autor a peste cincizeci de cărți de explicare a creștinismului începând cu faimoasa *Basic Christianity* (1958, vândută în 2,5 milioane de exemplare în 54 de limbi), britanicul J. Stott a devenit figura mondială a evangelicalismului alături de omologul său american, pastorul baptist Billy (William) Graham (n. 1918). Împreună au organizat în 1974 la Lausanne, Elveția, un congres internațional, care a reunit 2700 de lideri evangelicali din 150 de țări, dedicat lansării unei evanghelizări mondiale; principiile călăuzitoare ale acestei campanii au fost formulate în cele 15 puncte ale unui Legământ (*Covenant*) misionar, principalul document al congresului mondial al evangelicalismului¹³.

Cel mai important teolog al noului „evangelicalism deschis” a fost J.I. Packer, preot și teolog englez stabilit din 1979 la Vancouver în Canada. Într-o puzderie de publicații, Packer a pledat viguros pentru un creștinism evangelical ortodox doctrinar, practic, pur, moral, unificator și rațional, bazat pe fundamentele evangelicalismului puritan clasic: autoritatea supremă a Scripturii, maiestatea lui Iisus Hristos Dumnezeu Întrupat și Mântuitor al umanității păcătoase, domnia Duhului Sfânt, necesitatea convertirii personale, prioritatea evanghelizării atât pentru creștin, cât și pentru Biserică, și importanța comunității ca un corp structurat, dar integrat și viu. Formulă de minimalism ecleziologic de tip republican, în care ritualul, ierarhia, tradiția canonică devin clar secundare.

Identificat acum ca un tânăr teolog evangelical în ascensiune, N.T. Wright¹⁴ a funcționat o vreme ca secretar al Consiliului Casei Latimer, centru de studii înființat de Packer și alții pentru a promova teologia evangelicală în Biserica Angliei. În 1975, tânărul Wright a făcut parte din delegația Bisericii Angliei la Adunarea Consiliul Mondial al Bisericilor de la Nairobi, experiență ecumenică care l-a marcat. În prima din cele trei cărți editate de J. Stott ca pregătire a celui de-al doilea Congres Național al anglicanilor evangelicali din 1977, N.T. Wright a scris împreună cu un confrate capitolul despre „Iisus Hristos Singurul Mântuitor”¹⁵. Iar

¹³ A se vedea www.lausanne.org. Congresul global de la Lausanne a fost continuat de întâlniri similare de la Manila, 1989, și Cape Town, 2010.

¹⁴ Activ în Uniunea studenților creștini din Oxford, Wright publicase ca student împreună cu alți trei colegi cartușia *The Grace of God in the Gospel*, Edinburgh, 1972, în care susținea poziția clasică despre har și libertate a calvinismului puritan.

¹⁵ *Obeying Christ in a Changing World: 1. The Lord Jesus Christ*, London, 1977, p. 161-189: „Jesus Christ the Only Saviour”.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

în 1980 a publicat un studiu asupra identității evanghelice anglicane¹⁶, republicat în 2008¹⁷ împreună cu alte două studii ale lui Packer din 1978 și 1981, însoțite de două substanțiale prefețe ale celor doi. Subintitulat „Povestea a două cercuri” (*A Tale of Two Circles*), studiul lui N.T. Wright din 1980 încerca o fenomenologie a raporturilor dintre anglicani și evanghelicali, inventariind patru poziții: cea a exclusiviștilor dogmatici (două cercuri separate care nu se intersectează), cea a inclusivistiilor oficiali (cerc mic de anglicani evanghelicali în cercul mare anglican), cea a constituționaliştilor idealişti (cerc mic anglican în cercul mare de evanghelicali anglicani) și cea, favorizată de Wright, a realiștilor contemporani (cercuri intersectate cu o zonă variabilă comună).

În criza de identitate a evangelicalismului anglican, creată, pe de o parte, de refuzul evangelicalilor de a adopta linia de deschidere spre ceilalți creștini promovată de Packer – inițiator în 1994 al mișcării „Evangelicals and Catholics Together” – și replierea pe pozițiile separatismului evangelicalismului conservator fundamentalist și nonconformist, iar, pe de altă parte, de tentațiile „postevangelicalismului” harismatic, N.T. Wright s-a situat ferm pe pozițiile integratoare ale anglicanismului, refuzând capcana polarizărilor simpliste, criticând anticatolicismul, antiritualismul, antisacramentalismul, minimalismul ecleziologic ca o lectură insuficientă a Scripturii. Tocmai fidelitatea față de Scriptură implică în viziunea sa o învățatură consistentă despre Biserică și Sfintele Taine și o practică liturgică solidă și consecventă. N.T. Wright a devenit treptat un critic profetic al impasurilor tradiției protestante pledând pentru revizuirea drastică a lecturii protestante clasice a justificării prin credință ca religie strict personală, cu excluderea Bisericii și a Sfintelor Taine, și opunând facil interioritatea credinței ritualului exterior etc. ca o interpretare insuficientă și reduționistă a teologiei pauline. Prefața din 2008 marchează limpede motivele despărțirii căii episcopului Wright de calea evangelicalismului¹⁸ puritan clasic, reprezentat de mentorii săi spirituali din tinerețe, J.I. Packer și J. Stott. Acestea sunt, pe de o parte, absența izbitoare și elocventă

¹⁶ *Evangelical Anglican Identity: The Connection between Bible, Gospel and Church* (Latimer Study 8), Oxford, 1980.

¹⁷ *Anglican Evangelical Identity Theology*, London, 2008; cele două studii ale lui Packer sunt „The Evangelical Anglican Identity Problem” (1978) și „A Kind of Noah’s Ark? The Anglican Commitment to Comprehensiveness”.

¹⁸ Ca reacție la atacurile evangelicalilor conservatori la numirea în iulie 2002 ca arhiepiscop de Canterbury a profesorului de patristică din Oxford, Rowan Williams (n. 1950; arhiepiscop între 2002–2010), N.T. Wright a participat în 2003 la constituirea Centrului de studii „Fulcrum” (Pivotul) cu scopul de a relansa tradiția anglicană de centru a evangelicalismului „deschis”, înnoind centrul evanghelic al Bisericii Angliei și pledând pentru o viziune nepolarizată și depășirea prin integrare holistică și dialogică a dihotomiilor dezastruoase între Scriptură și Taine, predică și cult, evanghelizare și acțiune socială, convertire personală și Biserică, identitate și deschidere spre ceilalți creștini într-o comuniune ca unitate și diversitate etc. (cf. www.fulcrumanglican.org.uk).

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

în acesta din urmă a Împărăției lui Dumnezeu și a Evangheliilor, iar, pe de altă parte, de o lectură individualistă, fragmentară, dualistă de tip augustinian a Noului Testament și a teologiei pauline plecând de la interpretarea protestantă a *Epistolelor către Galateni și Romani* dată de reformatorii secolului XVI. Deși canonizată în protestantism, această viziune individualist-dualistă omite aspecte esențiale ale Bibliei, ignoră orizontul comunitar-istoric al lui Israel și al Evangheliilor și viziunea cosmică paulină a *Epistolelor către Efeseni și Coloseni*. Paradoxal, biblicismul protestant a ajuns astfel să nu mai fie biblic¹⁹, îngustând amplitudinea, plinătatea și largimea Bibliei însăși. Ca atare, tradiția biblicistă reformată devenită infailibilă în protestantism, trebuie reformată în continuare de o lectură mai deplină a Scripturii. Reformatorii înșiși trebuie reformați pentru că n-au reușit sau n-au îndrăznit să intre suficient de adânc în Scriptură și în catholicitatea Revelației. O lectură adecvată a Bibliei înțelege însă Biserica în orizontul Împărăției lui Dumnezeu și în contextul obligatoriu al istoriei lui Israel ca popor al lui Dumnezeu, înnoit în Hristos Cel răstignit și înviat ca sămânță a noii creații.

În căutarea adevăratei gândiri a Sfântului Pavel

Echivalând cu o schimbare de paradigmă („reformă a reformei”), viziunea teologică a lui N.T. Wright s-a constituit treptat într-un parcurs solicitant care și-a dorit a asuma simultan exigențele dublei fidelități atât față de pastorație și slujirea Bisericii, cât și față de știință și teologia academică biblică și, ulterior, istorică.

Tema care l-a preocupat obsesiv de la licență și teza de doctorat până astăzi a fost înțelegerea sensului real al teologiei pauline a *Epistolei către Romani* plecând de la capitolele 9-11. Meditând asupra acestora, a ajuns treptat să-și dea seama de necesitatea unei schimbări esențiale de perspectivă metodologică. Acum a înțeles că problemele Apostolului Pavel și ale Scripturii sunt de fapt cu totul altele decât

A se vedea și St. KUERT (anglican evagelic), *op. cit.*, p. 102-108, „Provocarea lui Tom Wright pentru Biserica”.

¹⁹ Cf. și BEN WITHERINGTON III, *The Problem with Evangelical Theology: Testing the Exegetical Foundations of Calvinism, Dispensationalism, and Wesleyanism*, Baylor University Press, 2005. Reputatul teolog noutestamentar și pastor metodist american (n. 1951) afirmă și el că principala „problemă a teologiei evanghelice e aceea că nu este suficient de biblică” (p. XI), toate diversele sisteme protestante fiind de fapt produse ale unor lecturi occidentale clasice, de inspirație augustiniană sau modern-iluministe. Autorii Noului Testament n-au fost însă cu siguranță teologi creștini care să fi scris în umbra lui Augustin, Luther, Calvin sau Wesley, ci evrei din secolul I gândind și scriind într-un univers simbolic și narativ biblic. Biserica trebuie să ofere pe Hristosul real al Noului Testament, Cuvântul întrupat întâlnit în Cuvântul scris al întregii Scripturi. Ca întreg, Scriptura are înscrisă în ea o teologie revelată care transcende și judecă toate sistemele teologice, de aceea trebuie citită ca o unică narațiune, evitându-se selectarea unor texte favorite și umplerea lacunelor cu idei nescripturistice, și reasumând angajarea în practica Scripturii propriie primilor creștini.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

cele ale creștinilor contemporani²⁰ ori ale științei biblice moderne, sau decât cele ale reformatorilor (Luther sau Calvin) ori anticilor (Augustin), și acele probleme contează de fapt pentru a ajunge la o înțelegere adevărată a gândirii pauline. După ce inițial abordase *Romani* 9-11 din perspectiva controverselor despre predestinație, s-a convins că problema lui Israel și a Torei e tema centrală a întregii epistole. A înțeles că pentru Pavel faptul că Iisus e Hristos înseamnă că Iisus e Mesia sau regele reprezentant al lui Israel, Poporul lui Dumnezeu, temă pe care a analizat-o în teza de doctorat nepublicată, susținută în 1981 la Oxford sub îndrumarea profesorului George B. Caird²¹.

Teologia paulină va continua să fie în centrul preocupărilor lui N.T. Wright, acum profesor de Noul Testament la Montreal (1981-1986) și Oxford (1986-1993). Studiilor pauline publicate în acest interval li s-a adăugat comentariul la *Epistolele către Coloseni și Filimon*²². Potrivit mărturisirii proprii, de scrierea acestui comentariu paulin se leagă cea mai importantă schimbare de perspectivă teologică din itinerarul intelectual al lui N.T. Wright. Acum și-a dat seama de faptul că dualismele luterano-iluministe dintre credință și cultură, Biblie și lume, revelație și politică sunt o capcană și o fundătură și trebuie depășite pentru înțelegerea corectă a gândirii pauline, care e una de tip holistic. O primă circumscriere a acestei viziuni o reprezintă cele 14 studii despre „Hristos și Legea în teologia paulină”, publicate în 1991 sub titlul manifest *Punctul culminant al Legământului*²³. Tora fiind pentru evrei în același timp revelarea Dumnezeului unic și cartea fondatoare a Poporului ales al lui Dumnezeu, în inima teologiei iudaice stă monoteismul și alegerea. Pentru Pavel, fariseu convertit și apostol, locul Torei îl deține însă Iisus Mesia lui Israel răstignit, înviat și înălțat; drept urmare, teologia paulină are în centru redefinirea hristologică a monoteismului în sens trinitar și a poporului lui Dumnezeu pentru a include și păgânii mesianici. Acestea sunt problemele teologice și comunitare ale lui Pavel, nu cele proprii lecturii private și individualiste a lui Augustin sau a reformatorilor. Deopotrivă de importantă în același sens este sesizarea faptului că legătura dintre Tora și Hristos nu este una statică, ci este prinsă în dinamica istorică a mării narațiuni a Scripturii care e, în esența ei, po-

²⁰ Prima culegere de meditații publicată de N.T. Wright poartă un titlu avertisment „Credință mică, Dumnezeu mare”: *Small Faith, Great God: Biblical Faith for Today's Christians*, Kingsway, Eastbourne; Revell, New Jersey, 1978; ed. II, SPCK, London; InterVarsity Press, Downers Grove, IL, 2010.

²¹ *The Messiah and the People of God. A Study in Pauline Theology with Particular Reference to the Argument of the Epistle to the Romans*, Oxford, 1981, 355 p., unpublished dissertation.

²² *The Epistles of Paul to the Colossians and to Philemon* (Tyndale New Testament Commentaries), Tyndale, Leicester; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1987.

²³ *The Climax of Covenant: Christ and the Law in Pauline Theology*, T&T Clark, Edinburgh, 1991; Fortress, Minneapolis, MN, 1992.

N.T. Wright, *episcop teolog al Împărăției lui Hristos*

vestea Legământului lui Dumnezeu cu umanitatea reprezentată succesiv de Adam, Avraam, Moise, David și, în punctul culminant, de Iisus.

Prin aceasta, N.T. Wright anticipa și se înscria între promotorii „noii perspective asupra lui Pavel”²⁴, pentru care pledaseră în același timp mai vârstnicii profesori de Noul Testament, americanul Ed P. Sanders (în 1977) și britanicul James D. Dunn (în 1983 și 2003). Cel dintâi a schimbat radical imaginea occidentală clasică despre iudaismul antic, înțeles ca o religie legalistă a Legii și faptelor meritorii respinsă de Iisus și Pavel în numele unei religii a credinței și harului. Sanders a arătat că iudaismul era de fapt o religie a Legământului încheiat de Dumnezeu cu poporul Său în urma unei alegeri și izbăviri a acestuia, care se obligă, ca răspuns la acest har, să urmeze voința Lui întrupată în Lege. Fiind un „legalism al Legământului” (*a convenantal nomism*), chestiunea decisivă a iudaismului era cea a semnului apartenenței la comunitatea poporului ales și mântuit al lui Dumnezeu: pentru evrei, aceasta era Tora, pentru creștini, era Iisus Mesia. Astfel că nu relația între har, credință și fapte era diferența esențială între evrei și creștini, ci credința acestora din urmă că Iisus e Regele mesianic al lui Israel și Domnul lumii.

N.T. Wright a situat însă această „nouă perspectivă” în cadrul istoric al mării narațiuni biblice a Legământului, interpretată de el astfel: intenția unui Legământ al lui Dumnezeu cu umanitatea, zădărnicită de păcatul lui Adam și al urmașilor săi, a fost reluată cu Avraam și familia sa, viitorul popor Israel, prin care binecuvântarea lui Dumnezeu trebuia să se extindă la întreaga umanitate. Nerespectând Legământul perfectat pe Sinai cu Moise, Israel a fost pedepsit prin exil. După reîntoarcerea de la Babilon, păcatul lui Israel a fost cel colectiv, al exclusivismului alegerii și refuzului de a fi lumină pentru națiuni. În cele din urmă, Legământul nou va fi încheiat abia de Iisus Mesia, adevăratul Adam și adevăratul Israel, Care prin activitatea, ascultarea, moartea și învierea Sa inaugurează noul Popor al lui Dumnezeu și Noua Creație ca Împărăție a lui Dumnezeu, al cărei Domn este. Problema lui Pavel fiind cea a comunității eshatologice, faimoasa „îndreptare” nu era, prin urmare, o chestiune privată de mântuire subiectivă, ci o definire a apartenenței la comunitatea mântuită a Legământului.

Viu contestată de cercurile evangelicale conservatoare ca răsturnare „eretică” a pozițiilor protestantismului clasic și a viziunii reformatrice despre „evanghelia” justificării prin credință, „noua perspectivă asupra lui Pavel” a lui N.T. Wright este într-adevăr o răsturnare de paradigmă epocală în studiile pauline, cu orizonturi excepționale și efecte salvatoare pentru Biserica și teologia creștină în ansamblul său. Pe de o parte, ea permite ieșirea din impasurile individualismului, dualismului și antisemitismului creștinismului occidental, iar, pe de altă parte, face cu

²⁴ Cf. K.L. YINGER, *The New Perspective on Paul: An Introduction*, Wipf&Stock, Eugene, OR, 2011.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

putință sesizarea continuității esențiale dintre Vechiul și Noul Testament, dintre Iisus și Pavel, precum și depășirea traumelor creștinismului occidental scindat între tradițiile confesionale rivale catolică și protestantă.

La originile creștinismului: problema lui Dumnezeu cu umanitatea și creația

În 1989, aflat în an sabatic la Ierusalim, dar și în ultimii ani ai carierei universitare – în 1993 părăsind Oxfordul pentru a se dedica pentru aproape două decenii diferitor slujiri în cadrul Bisericii anglicane —, N.T. Wright a schițat și a pus bazele operei sale teologice majore: o monumentală investigație în mai multe volume a *Originilor creștinismului și problemei lui Dumnezeu (Christian Origins and the Question of God)*. Prin însăși formularea sa, titlul sugerează un demers integrator în același timp istoric, teologic și apologetic, efortul de a depăși printr-un robust realism critic atât viziunea anistorică a teologilor Noului Testament, cât și viziunea neteologică a istoriilor creștinismului timpuriu integrând textele în contexte, interpretându-le în lumina problematicei acestora și testându-le astfel atât coerența internă literară și teologică, cât și credibilitatea istorică. Nu este vorba de clasicele apologii creștine care pleacă de la problema lui Dumnezeu și a creștinismului pentru rațiunea și libertatea omului, ci de un demers răsturnat în sens biblic. Creștinismul este soluția lui Dumnezeu la problema pusă de intenția Sa de a-Și duce la desăvârșire planul demarat prin creația lumii și omului.

Proiectul inițial – acela de a scrie o carte în două volume despre Iisus și Pavel – sa precizat și amplificat în etape: dipticul *Iisus – Pavel* s-a transformat în trilogia *Iisus – Pavel – Evangheliile*, ca în final, arhitectura finală a proiectului să ia forma unei pentalogii în șase volume: *Noul Testament – Iisus* (două volume) – *Pavel – Evangheliile – Primii creștini*, toate în legătură cu Dumnezeu: *Noul Testament și Poporul lui Dumnezeu – Iisus și Victoria lui Dumnezeu – Învierea Fiului lui Dumnezeu – Pavel și Credincioșia lui Dumnezeu – Evangheliile și Povestea (Story) lui Dumnezeu – Primii creștini și Scopul (Purpose) lui Dumnezeu*. Până în prezent au apărut primele patru masive tomuri din cele șase proiectate (renunțarea în 2010 la episcopat fiind motivată exclusiv de dorința de a putea finaliza proiectul), după cum urmează:

- I. *Noul Testament și Poporul lui Dumnezeu* (1992, 535 p.);
- II. *Iisus și Victoria lui Dumnezeu* (1996, 741 p.);
- III. *Învierea Fiului lui Dumnezeu* (2003, 817 p.);
- IV. *Pavel și Credincioșia lui Dumnezeu* (2013, 1700 p.)²⁵.

²⁵ *Christian Origins and the Question of God*, SPCK, London; Fortress Press, Minneapolis, MN: I. *The New Testament and the People of God*, 1992; II. *Jesus and the Victory of God*, 1996; III. *The Resurrection of the Son of God*, 2003; IV. *Paul and the Faithfulness of God*, 2013; cu două

Fascinante orchestrații istorico-teologice, veritabile simfonii de o formidabilă amploare și complexitate, impozantele tomuri ale *opus*-ului *magnum* al episcopului N.T. Wright – cea mai importantă operă teologică a timpului nostru – se refuză oricărui simplificări rapide. Nu mai puțin adevărat este însă că toată această imensă orchestrație savantă exprimă o gândire clară și precisă, pe care canonicul, episcopul și teologul Wright a formulat-o și o difuzează neobosit într-un limbaj accesibil publicului larg, într-o puzderie de scrieri populare, apologetice și pastorale, care premerg, însoțesc și continuă temele dezvoltate savant în tomurile operei sale teologice capitale.

Scrierile pastorale includ volume de meditații, predici și explicări liturgice: meditații la Săptămâna Pătimirilor²⁶, asupra uceniciei creștine²⁷, a cultului²⁸, moralei și spiritualității creștine²⁹, dar și a pelerinajului³⁰, la „Tatăl nostru”³¹ și Euharistie³², însă și o culegere de predici duminicale³³. O poziție intermediară între scrierile pastorale și cele populare o dețin cele 18 excelente volume de câte 200 de pagini ale scrierilor „Noul Testament pentru fiecare”, publicate între 2001-2004, 2008 și 2011³⁴, și grupând traducerea comentată a întregului Nou Testament, în-

volume complementare: *Pauline Perspectives: Essays on Paul, 1978-2013*, 2013, 640 p., și *Paul and His Interpreters*, 2015, 384 p. (în curs de apariție).

Pe lângă volumele V și VI din seria *Christian Origins and the Question of God*, N.T. Wright lucrează actualmente și la o serie de comentarii pauline, anunțând deja apariția iminentă a unor comentarii la *Epistolele către Filipeni, Galateni și Romani*.

²⁶ *The Crown and the Fire: Meditations on the Cross*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1992, și *The Cross and the Colliery* (titlul american: *Christians at the Cross: Finding Hope in the Passion, Death, and Resurrection of Jesus*), SPCK, London; The Word Among Us Press, Ijamsville, MD, 2007.

²⁷ *Following Jesus: Biblical Reflections on Christian Discipleship*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1994.

²⁸ *For All God's Worth: True Worship and the Calling of the Church*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1997.

²⁹ *Reflecting the Glory: Meditations for Living Christ's Life in the World*, Bible Reading Fellowship, Oxford; Augsburg, Minneapolis, MN, 1997.

³⁰ *The Way of the Lord: Christian Pilgrimage in the Holy Land and Beyond*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1999.

³¹ *The Lord and His Prayer*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1996.

³² *Holy Communion for Amateurs*, Signature, London; Westminster John Knox Press, Louisville, KY, 1999; ed. II: *The Meal Jesus Gave Us: Understanding Holy Communion*, Hodder& Stoughton Religious, London; Westminster John Knox Press, Louisville, KY, 2002.

³³ *Twelve Months of Sundays: Reflections on Bible Readings. Year A* (2000); *Year B* (2001); *Year C* (2002), SPCK, London, 2000-2002, republicat într-un singur volum: *Twelve Months of Sundays, Years A, B and C: Biblical Meditations on the Christian Year*, Morehouse Publishing, New York/Harrisburg/Denver, 2012.

³⁴ *The New Testament for Everyone*, SPCK, London; Westminster John Knox, Louisville, KY: 2001: *Mark for Everyone; Luke for Everyone*; 2002: *Matthew for Everyone* (2 vol.); *Paul for*

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

soțite și de o serie de tot atâtea ghiduri de studii în cercuri biblice parohiale ale tuturor scrierilor noutestamentare³⁵.

Celebritatea internațională i-au adus-o episcopului N.T. Wright scrierile populare prin care acesta a expus în formă accesibilă creștinismul și fundamentele lui în cheie apologetică, și a descifrat în lumina acestora diverse fenomene manifestate în creștinismul contemporan, precum și în cultura și societatea postmodernă contemporană; ca, de exemplu, mitul mileniului³⁶, recentele dezastre naturale și atacuri teroriste³⁷ sau tentativele postmoderne de a recicla variante gnostice despre „Iisus” și „Evanghelie”³⁸.

Cheia trinitară

O poziție-cheie o dețin două volume apărute în 1992 și 2013. Cel dintâi grupează un ciclu de meditații pentru parohia Newcastle-upon-Tyne în Postul Mare al anului 1992 și publicate sub titlul *Noi sarcini pentru o Biserică înnoită*³⁹. Aici, N.T. Wright pledează pentru ieșirea din impasurile culturii seculare contemporane ispitite fie de neognosticism, fie de neopăgânism – efectele creștinismului dualist tradițional al Evului Mediu și modernității și ale celui panteist liberal contemporan –, în sensul unei viziuni trinitare autentic biblice și bisericești⁴⁰. Cel de-al doilea conține un ciclu de conferințe ținute la Harvard în 2006 pe tema *Evanghelia într-o lume a confuziei culturale*⁴¹. Și aici răspunsurile sunt date tot într-o cheie

Everyone: Galatians and Thessalonians; Paul for Everyone: The Prison Letters; John for Everyone (2 vol.); 2003: *Paul for Everyone: 1 Corinthians; Paul for Everyone: 2 Corinthians; Paul for Everyone: The Pastoral Letters; Paul for Everyone: Hebrews; Paul for Everyone: Romans* (2 vol.); 2008: *Acts for Everyone* (2 vol.); 2011: *Early Christian Letters for Everyone; Revelation for Everyone*.

³⁵ *For Everyone Bible Study Guides*, InterVarsity Press, Downers Grove, IL; SPCK, London, 2009, 18 vol.

³⁶ *The Millennium Myth* (titlu britanic: *The Myth of the Millennium*), Westminster, Louisville, KY; SPCK, London, 1999.

³⁷ *Evil and the Justice of God*, SPCK, London; InterVarsity Press, Downers Grove, IL, 2006.

³⁸ *Decoding Da Vinci: The Challenge of Historic Christianity to Conspiracy and Fantasy* (Grove Biblical Series B 39), Grove Books, Cambridge, 2006, și *Judas and the Gospel of Jesus: Have We Missed the Truth about Christianity?*, SPCK, London; Baker Books, Grand Rapids, MI, 2006.

³⁹ *New Tasks for a Renewed Church* (titlu american: *Bringing Church to the World*), Hodder & Stoughton, London; Bethany House Publishers, Bloomington, IN, 1992.

⁴⁰ În finalul cărții, N.T. Wright rezumă această viziune trinitară într-o rugăciune care să integreze în sens trinitar faimoasa rugăciune ortodoxă a lui Iisus astfel: „Tată Atotțitorule, Făcătorul cerului și al pământului, așază-Ți Împărăția între noi! Doamne, Iisus Hristos, Fiul Dumnezeului Celui Viu, miluiește-mă pe mine, păcătosul! Duhule Sfinte, suflarea Dumnezeului Celui Viu, înnoiește-mă pe mine și întreaga lume!”

⁴¹ *Creation, Power and Truth: The Gospel in a World of Cultural Confusion*, SPCK, London, 2013.

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

trinitară: neognosticismului trebuie să i se pună în față creația și Creația Nouă, expresie a „Dumnezeului Creator”, neoimperialismelor politice trebuie să li se reziste prin proclamarea și actualizarea Evangheliei Împărăției lui „Iisus Domnul”, iar relativismul postmodern trebuie contracarat prin cunoașterea, vorbirea și acțiunea inspirate de „Duhul Adevărului”. Foarte recentul volum intitulat *Surprinși de Scriptură*⁴² adună câteva din intervențiile lui N.T. Wright într-o serie de „probleme contemporane” controversate în spațiul public, cum sunt: relația dintre știință și religie, în principiu sau aplicată pe chestiunile Adamului istoric sau Învierii lui Iisus, răstălmăcirile eshatologiei biblice prin supralicitarea apocaliptică a temei celei de-a Doua Veniri a lui Hristos și ignorarea creației celei noi, problema răului, a lecturii Bibliei în lumea modernă, a necesității și sensului angajamentului politic și cultural creștin în lumea actuală ș.a.

Pentru un creștinism înnoit în duhul sfântului Irineu

Alte scrieri populare se înscriu fie în prelungirea, fie în pregătirea în cheie divulgativă sau polemică a temelor orchestrate savat în volumele monumentale serii *Originile creștinismului și problema lui Dumnezeu*. Câteva din publicații apără polemic sau popularizează viziunea nouă despre Iisusul istoric din volumele 2 și 3 ale seriei dedicate lui Iisus⁴³, iar altele dezvoltă sau apără – în pregătirea sintezei din volumul 4 al *Originilor creștinismului...* – „perspectiva proaspătă” despre Pavel schițată deja în teza de doctorat din 1981 și conturată în studiile din volumul paulin publicat în 1991⁴⁴. N.T. Wright demontează aici teza liberală modernă larg răspândită, potrivit căreia adevărul întemeietor al creștinismului ca religie antiiudaică, având în centru pe Iisus Hristos răstignit și înviat, ar fi fost fariseul apostat Pavel, aceasta neavând nimic de-a face cu Iisus, predicatorul apocaliptic

⁴² *Surprised by Scripture: Engaging Contemporary Issues*, HarperOne, London, 2014.

⁴³ *Who Was Jesus?*, SPCK, London; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1992: critica viziunilor B. Thiering, A.N. Wilson și J. Spong; *The Original Jesus: The Life and Vision of a Revolutionary*, Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1996: texte pentru ciclul de filme BBC despre Iisus din seria „First Light”; *The Challenge of Jesus: Rediscovering Who Jesus Was and Is*, InterVarsity Press, Downers Grove, IL; SPCK, London, 1999: conferințe Chicago, 1999.

⁴⁴ *What St. Paul Really Said: Was Paul of Tarsus the Real Founder of Christianity?*, Lion Publishing, Oxford; Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1997; *Paul: Fresh Perspectives* (titlu american: *Paul in Fresh Perspective*, SPCK, London; Fortress Press, Minneapolis, MN, 2005: conferințele Hulsean, Cambridge; *Justification: God's Plan & Paul's Vision*, SPCK, London; InterVarsity, Downers Grove, IL, 2009, replică la critica pastorului baptist american JOHN PIPER, *The Future of Justification: A Response to N.T. Wright*, 2008.

Tot în sfera studiilor pauline trebuie menționat extinsul comentariu al lui N.T. Wright la *Epistola către Romani*, publicat în *The New Interpreter's Bible X*, Abingdon, Nashville, TN, 2002, p. 393-770.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

iudeu eşuat al utopiei Împărăției lui Dumnezeu. Potrivit lui N.T. Wright, această viziune este însă una fantezistă și n-are de-a face cu realitatea istorică și scripturistică. Evanghelia lui Pavel, apostolul lui Iisus, Îl are în centru pe Iisus, Împăratul mesianic al lui Israel și Domnul întregii lumi, și este vestea cea bună a inaugurării prin Crucea și Învierea Sa a unei noi creații și a unui nou popor al lui Dumnezeu, menit să închidă în el întreaga umanitate convertită, îndreptată, sfințită și înnoită a lui Dumnezeu, Israel și păgâni deopotrivă. Gândirea teologică paulină are aceleași trei structuri majore ca și iudaismul – monoteismul, alegerea și eshatologia – pe care le transformă în lumina lui Hristos și a Duhului Sfânt în trei direcții: „regândind pe Dumnezeu”, „redefinind Poporul lui Dumnezeu” și „reimaginând viitorul lui Dumnezeu”. Temele ei sunt, așadar: Creația și Legământul, Mesia și Poporul Său, Evanghelia și imperiul. În ciuda criticilor acerbe, Wright continuă să susțină, în contra interpretării subiective a protestantismului clasic și evangelicalismului conservator actual, că „îndreptarea prin credință” de care vorbește Pavel în câteva din epistolele sale n-are de-a face atât cu soteriologia, cât mai ales cu eclezologia, și este un semn distinctiv al apartenenței la Poporul cel nou al lui Dumnezeu care se află „în Hristos/Mesia”.

Pe lângă relația cu Israel și Vechiul Testament, un alt accent central în prezentarea făcută de N.T. Wright originilor creștinismului privește eshatologia biblică. În contra îndelungatei tradiții spiritualiste și individualiste a creștinismului medieval și modern până astăzi, Evanghelia Împărăției lui Iisus Hristos Cel înviat, subliniază neobosit N.T. Wright, nu vrea să-i facă în stare pe creștini să meargă după moarte în „cer”, adevărata lor patrie și sediul „Împărăției cerurilor”. Din contră, Evanghelia învierii are în centrul ei „viața *de după* viața după moarte” (*life after life after death*), o viață întrupată și comunitară, iar, așa cum spune „Tatăl nostru”, Împărăția lui Dumnezeu vrea nu să urce suflete la cer, ci să coboare cerul pe pământ. Dumnezeu vrea să-și ducă prin ea la capăt planul creației și legământul edenic, realizând în parteneriat cu oamenii o umanitate înnoită într-o creație nouă: „un cer nou și un pământ nou”⁴⁵. Creștinismul biblic are astfel în el însuși o speranță viitoare „surprinzătoare”, în care se include, uitată, o viziune nouă pentru speranța prezentă și o orientare eshatologică radical înnoită, neevazionistă și holistică, pentru misiunea creștină: o misiune „transformatoare” a lumii.

Nu este deloc o exagerare, așadar, a afirma că prin teologia sa integral biblică, antidualistă și antispiritualistă („antimarcionită”)⁴⁶, episcopul N.T. Wright este

⁴⁵ *New Heavens, New Earth: The Biblical Picture of Christian Hope* (Grove Biblical Series B 11), Grove Books, Cambridge, 1999.

⁴⁶ Elocventă pentru tendința creștinismului occidental, chiar și în versiunea lui liberală modernă, este tentativa programatică a celebrului istoric al dogmelor și patrolog luteran Adolf von Harnack (1851-1930), de a-l reabilita pe ereticul dualist Marcion din Sinope († 160), excomunicat

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

pentru tradiția creștinismului medieval, modern și postmodern un veritabil nou Irineu al Lyonului al timpului nostru.

Asemenea episcopului Lyonului de la sfârșitul secolului II⁴⁷, episcopul N.T. Wright este atât un teolog biblic antignostic, cât și un nou și necesar apologet al zilelor noastre. El oferă Bisericii și culturii actuale o nouă viziune asupra Scripturii⁴⁸ înțeleasă nu ca o carte conținând o revelație transcendentă sau una de învățături morale, un manual de viață evlavioasă, ci ca instrument și parte integrantă activă în realizarea planului lui Dumnezeu cu umanitatea prin Israel, împlinit în Iisus cel răstignit și înviat. Biblia e cartea Poporului lui Dumnezeu și povestea Împărăției Lui, autoritatea supremă nerevenindu-i însă ei înseși, ci fiind „autoritatea lui Dumnezeu exercitată prin Scriptură” în Biserică. La capătul unei radiografii a diverselor versiuni ale celor două tipuri de lectură – tradițional-religioasă și istoric-critică – de care a avut parte Biblia în primele șaisprezece secole ale istoriei Bisericii și în cele trei secole de cultură postiluministă, cu răstălmăcirile ei de „dreapta” sau de „stânga”, episcopul Wright încheie pledând și aici pentru depășirea polarizărilor și necesitatea unei „exegeze proaspete”, una în același timp „orientată spre Împărăția lui Dumnezeu” și „înrădăcinată în istorie”. Făcând loc atât tradiției, trăind în dialog cu lecturile anterioare, cât și rațiunii, acordând atenție contextelor, ea trebuie să restituie o „viziune pluristratificată” despre Biblie, în al cărei centru se află o narațiune în cinci acte: creație – cădere – *Israel* – Iisus – Biserică (eliminarea locului lui Israel fiind responsabilă de distorsiunile survenite atât în tradiție, cât și în știința biblică modernă). Cinci sunt în viziunea sa caracteristicile necesarei lecturi holistice, nedualiste, a Scripturii: aceasta trebuie să fie „total contextuală”, „înrădăcinată liturgic”, „studiată în privat”, „împropătată de știința adevărată” și „învățată de lideri acreditați ai Bisericii”.

O nouă apologie biblică a creștinismului

Episcopul N.T. Wright nu este însă doar teolog biblic, ci și apologet. Cum lasă să se înțeleagă titlurile unora din cărțile sale populare, acestea se înscriu

în 144 de presbiterii Bisericii din Roma pentru că refuza să admită Vechiul Testament ca revelație divină, prezentându-l drept „creștinul modern al secolului II” și „primul reformator”: *Marcion. Der moderne Gläubige des 2. Jahrhunderts, der erste Reformator*, Dorpat, 1870 (ed. critică Berlin, 2003) și *Marcion. Das Evangelium vom fremden Gott*, Leipzig, 1921, 1924 (ed. critică Berlin, 2003).

⁴⁷ Cf. JOHN BEHR, *Irenaeus of Lyons. Identifying Christianity* (Christian Theology in Context), Oxford University Press, 2013.

⁴⁸ *Scripture and the Authority of God* (titlu american: *The Last Word: Scripture and the Authority of God – Getting Beyond the Bible Wars*), SPCK, London; Harper-San-Francisco, San Francisco, 2005; ed. II: *Scripture and the Authority of God: How to Read the Bible Today*, SPCK, London; HarperOne, San Francisco, 2011.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

în tradiția apologetică britanică ilustrată strălucit în prima jumătate a secolului XX de anglicanul C.S. Lewis (1893-1963). Profesor de literatură engleză veche la Oxford din 1925, convertit aici de la ateism la creștinism în 1929 de prietenul său, celebrul romancier catolic J.R.R. Tolkien (1892-1973; autorul trilogiei *Stăpânul inelelor*), C.S. Lewis a scris până la moartea sa câteva zeci de scrieri apologetice creștine și romane alegorice în cheie creștină (de exemplu, faimosul ciclu al celor șapte *Cronici din Narnia* sau trilogia „spațială”). Ele i-au adus o binemeritată celebritate mondială și o venerație exaltată în cercurile evangelicale americane. De o popularitate imensă s-au bucurat și autobiografia lui Lewis intitulată *Surprins de Bucurie*⁴⁹, publicată în 1955, și, mai ales, încercarea de justificare morală și rațională a creștinismului din seria de conferințe radiodifuzate din 1942-1944, publicate în 1952 sub titlul *Creștinism, pur și simplu*⁵⁰. Recunoscându-și întreaga admirație față de acuitatea și onestitatea intelectuală a demersului teologului literar amator C.S. Lewis, episcopul N.T. Wright nu ezită să-și mărturisească și perplexitățile în fața omisiunilor din *Creștinism, pur și simplu*. Meditațiile lui Lewis acreditează un creștinism centrat pe Întrupare și Cruce interpretate *sui generis* în absența izbitoră a Împărăției și Învierii, precum și omiterea deliberată a oricăror referințe la Israel și Vechiul Testament și la contextul istoric sau biblic al lui Iisus⁵¹. În ultimă instanță, C.S. Lewis ajunge fără voie să justifice creștinismul de-iudaizat tipic al civilizației occidentale pentru a cărui deconstrucție biblică pledează Wright.

În replică pozitivă, episcopul Wright a scris în primul deceniu al noului mileniu propria sa trilogie apologetică creștină cuprinsă în volumele: *Creștin pur și simplu* (2006), *Surprinși de speranță* (2007) și *Virtutea renăscută* (2010) – o fascinantă încercare de a circumscrie cât mai simplu și clar cu putință esența „creș-

⁴⁹ *Surprised by Joy: The Shape of My Early Life*; trad. rom. Emanuel Conțac: *Surprins de Bucurie. Povestea unei convertiri*, Humanitas, 2008 (2011²).

⁵⁰ *Mere Christianity*, 1952; trad. rom. Dan Rădulescu: *Creștinism, pur și simplu*, Humanitas, 2004. Mult mai profunde și vizionare sunt intuițiile teologice din literatura lui C.S. Lewis.

⁵¹ „Simply Lewis. Reflections on a Master Apologist after 60 Years”, *Touchstone: A Journal of Mere Christianity*, March 2007, online.

În sensul lui C.S. Lewis – despre care a cărei viață și univers intelectual a publicat în 2013 două cărți – pledează teologia celui mai impunător reprezentant teologic actual al evangelicalismului anglican, Alister E. McGrath (n. 1953). Doctor în biofizică moleculară la Oxford în 1977, ateu convertit la creștinism, doctor în teologie și în istorie, hirotonit în 1981 preot anglican, profesor de teologie la Oxford, McGrath este autorul cu faimă mondială al câtorva zeci de cărți de teologie sistematică, istorică și apologetică. Celebre sunt cărțile critice din 2003, 2004, 2007 la adresa ateismului „științific” neodarwinist contemporan și cele trei volume de „teologie științifică” din 2001-2003. Asemenea lui C.S. Lewis, McGrath este și romancier, fiind autorul trilogiei „Cronicilor Aedynului” (2010-2012).

tinescului”, elementul comun tuturor diverselor tradiții creștine. În viziunea din *Creștin pur și simplu*⁵², aspirațiile și căutările omului după dreptate, spiritualitate, relații umane autentice și frumos nu sunt prin ele însele argumente pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu, Care nu e nici un obiect al lumii noastre, nici o idee a minții noastre, dar sunt ecourile unei voci care trimite în direcția unui centru misterios. La acesta nu putem ajunge însă prin eforturile noastre, de aceea credința creștină are în centru povestea biblică a unui Dumnezeu Creator Care intră El Însuși în legătură cu lumea și omul prin Israel și apoi prin Iisus și Duhul, pentru a-și demara și realiza planul izbăvirii și restaurării creației Sale ca Templu, ca Împărăție a Sa. A fi creștin înseamnă atunci „pur și simplu” a asuma acest plan al lui Dumnezeu Creatorul urmând lui Iisus și însuflețit de Duhul Sfânt într-o viață de venerare liturgică, rugăciune și ascultare a Scripturii în comunitatea înnoită a Bisericii prin care începe de pe acum Creația nouă, locul în care promisiunea și speranța dreptății, spiritualității, relațiilor și frumuseții devin realitate prin Înviere. Învierea a fost și este însă prin excelență o „surpriză”⁵³ pentru speranțele noastre cu privire atât la viața viitoare, cât și la lumea prezentă, imaginea despre viitor a oamenilor jucând un rol decisiv în configurarea prezentului lor. Esențială este însă demascarea confuziilor despre speranța creștină, mult răspândite atât în lumea largă, cât și în creștinism. Egal distorsionate, noțiunile actuale, spiritualiste sau materialiste, de „cer”, „înviere”, „rai”, „iad”, „purgatoriu”, „mileniu”, „parusie” etc. obstaculează autentică viziune eshatologică a Scripturii, faza finală a planului lui Dumnezeu de realizare a unei Noi Creații. Inaugurată în Hristos, în Duhul Sfânt și Biserică sub forma unei Împărății a lui Dumnezeu pe pământ ca și în cer, Creația cea Nouă e o speranță practică pentru prezent. Ca atare, ea impune însă o regândire radicală în lumina Învierii și Împărăției atât a sensului mântuirii, cât și o remodelare structurală a misiunii Bisericii ca trăire anticipată efectivă a viitorului învierii sub forma unui „cer nou și pământ nou”. Pentru a deveni însă efectiv, acest viitor are nevoie, pe lângă un cult divin și o misiune înnoite, și de o „virtute renăscută”⁵⁴ și o „transformare a caracterului”, care să creeze prin deprinderi oameni ai Împărăției, alcătuind un Corp animat de virtuțile pauline și de roadele Duhului; dincolo de orice fel de moralism, viziunea etică a virtuților renăscute ale Împărăției în acțiune e chemată să exprime „preoția împărătească”, condiția fundamentală regăsită a umanității înnoite a Creației celei Noi.

⁵² *Simply Christian* (subtitlu american: *Why Christianity Makes Sense*), SPCK, London; Harper-San-Francisco, San Francisco, 2006.

⁵³ *Surprised by Hope* (subtitlu american, 2008: *Rethinking Heaven: Resurrection and the Mission of the Church*), SPCK, London; HarperOne, San Francisco, 2007.

⁵⁴ *Virtue Reborn* (titlu american: *After You Believe: Why Christian Character Matters*), SPCK, London; HarperOne, San Francisco, 2010.

O nouă apologie biblică a lui Iisus Hristos

Creștinismul este însă definit nu de creștini, ci de Iisus Hristos, întrucât Scriptura spune nu povestea creștinilor, ci povestea lui Iisus, a cărei înțelegere corectă este, așadar, vitală pentru creștinism. De aceea, în același timp în prelungirea trilogiei apologetice deschise de *Creștin pur și simplu*, dar și pe urmele volumelor al doilea și al treilea și în pregătirea celui de-al cincilea volum din seria *Originilor creștinismului*, N.T. Wright a publicat în acești ultimi ani o nouă trilogie apologetică despre Hristosul Evangheliilor: *Iisus pur și simplu* (2011), *Cum a devenit Dumnezeu Împărat* (2012) și *Veste bună pur și simplu* (2015).

Atât pentru cultura și societatea postmodernă, cât și pentru Bisericile actuale, Iisusul „pur și simplu”⁵⁵ al Evangheliilor este o provocare și o nedumerire. În primul rând, ne este străină atât lumea Sa, cât și Dumnezeu Lui, dar mai ales comportamentul Său ciudat în care apare acționând ca un Împărat, ce-i drept unul foarte neobișnuit. În al doilea rând, accesul la Iisusul real ne este ecranat de lentilele distorsionate ale culturii moderne scindate și polarizate între fideismul anistoric al creștinismului conservator și scepticismul istorist al liberalismului modernist. Acestea încearcă să acrediteze două „mituri” opuse, egal nescripturistice și anistorice, despre Iisus: pe de o parte, mitul supranaturalist al creștinismului conservator fideist despre o entitate divină – simplu Dumnezeu – din altă lume, întrupată și răstignită și înălțată pentru a ne readuce în cer; iar pe de altă parte, mitul secularizat al modernității liberale și sceptice despre un dascăl harismatic și învățător religios, unul din marii oameni ai lumii – un simplu om însă. Ambele versiuni ignoră complexitățile istoriei și nu reușesc să dea seama de contextul dramatic al Palestinei secolului I, devenită scena unei „furtuni perfecte” prin ciocnirea vântului iubirii divine cu masele de aer rece ale Imperiului Roman și aerul supraîncălzit al aspirațiilor poporului iudeu. Deși întorși de secole de la Babilon, evreii simțeau încă acut că exilul nu s-a terminat, întrucât Dumnezeu nu S-a întors ca Rege dominând din Ierusalim printr-un rege davidic asupra unui Israel eliberat de sub sclavia imperiilor păgâne, potrivit profețiilor. Iisusul Evangheliilor nu apare doar ca un învățător, tămăduitor sau om sfânt, ci drept Cel prin a Cărui predică, acțiune și moarte, Dumnezeu lui Israel vine și devine Împărat punând în act noul Exod de care vorbea Isaia în ultima parte a cărții sale (cap. 40-66), Exod încheiat cu un Nou Legământ cu un Nou Popor mesianic și o Creație Nouă ca Împărăție a lui Dumnezeu. Evangheliile vorbesc toate despre acest nou Exod și această Împărăție, încheindu-se cu întronizarea lui Iisus ca Împărat prin Crucea și Învierea Sa. Iisus

⁵⁵ *Simply Jesus: A New Vision of Who He Was, What He Did, and Why He Matters*, SPCK, London; Harper-One, San Francisco, 2011. Traducere românească în curs de apariție la Editura Deisis, Sibiu.

lansează campania Împărăției lui Dumnezeu în Galileea prin proclamarea venirii concrete a acesteia în vindecări și iertări uimitoare explicate prin parabole și chemări la schimbarea inimilor și vieții. Iertările și vindecările voiau, așadar, să spună atât că Dumnezeu e prezent în Iisus ca împărat asupra păcatului, bolii și morții, cât și că Iisus Însuși este în același timp noul Templu și noul Jubileu, semne efective ale Prezenței lui Dumnezeu între oameni și ale Creației noi, cu alte cuvinte un spațiu, un timp și o materie pline de Dumnezeu. Venirea Împărăției lui Dumnezeu în Iisus s-a ciocnit însă la Ierusalim de refuzul agresiv atât din partea unui Israel și unui Templu rebel, cât și a unei Rome brutale, refuz care a luat forma răstignirii lui Iisus de sărbătoarea Paștelui. Iisus pășeste acum în inima unei furtuni perfecte, arătând că intră în luptă nu cu Israel sau Roma, ci cu forța anticreatională și anti-Dumnezeu a lui Satana, care ține pe Israel, Roma și umanitatea („cei mulți”) în sclavia răului, păcatului și morții. Cina pascală, masă a Noului Legământ, arată profetic că răstignirea va fi noul sacrificiu eliberator, care va declanșa adevăratul Exod și adevărata întoarcere din exil a unui Israel restaurat, precum și întoarcerea victorioasă a lui Dumnezeu triumfând asupra imperiilor lumii și inaugurându-și Împărăția între oameni. Relația-cheie în Evangheliile este, prin urmare, cea dintre Împărăție și Cruce, și posibilitățile răstălmăcirii ei n-au venit doar din partea lui Israel și a Romei ostile pe față lui Iisus, dar și din partea ucenicilor direcți ai lui Iisus, apostolii, și indirecți, creștinii. Crucea de pe Golgota spunea în felul ei că Roma își afirma propria ei împărăție universală cu un dumnezeu propriu (împăratul divinizat), iar Israel aștepta un Dumnezeu în serviciul propriei împărății naționale. Reacția ucenicilor arată că doreau Împărăția lui Dumnezeu dar fără Cruce, iar viața creștinilor și învățătura Bisericii ulterioare arată că ei au dorit și doresc de fapt o Cruce ispășitoare, dar fără Împărăție. Învierea lui Iisus nu este însă doar acceptarea de către Dumnezeu a Jertfei lui Iisus de pe Cruce, și semnul împăcării Sale cu oamenii păcătoși. Cum sugerează clar Evangheliile, Învierea lui Iisus e începutul unei noi lumi, lansarea Noii Creații ca Împărăție a lui Dumnezeu, iar Înălțarea Lui e întronizarea lui Iisus ca Domn al acestei Noi Creații izbucnite în lumea cea veche în așteptarea transformării finale la a Doua Sa Venire. În acest interval, arată *Faptele Apostolilor* și epistolele pauline, Iisus Domnul trimite Duhul Sfânt în viețile creștinilor Care să facă din ei Corpul Său, Poporul mesianic de martori ai lui Iisus și ai Împărăției Lui până la marginile lumii și până la sfârșitul istoriei. Iisus nu-i vrea însă pe creștini doar niște mântuiți, ci vrea ca prin creștini, purtătorii chipului Său și ai asemănării cu Dumnezeu, să devină stăpân efectiv al lumii luându-i părtași activi la Împărăția Sa și copărtași la realizarea Creației celei Noi – pentru că în inima Împărăției stă recuperarea și înnoirea proiectului original al creației (*Facerea* 1, 26-28). Iisus își exercită, așadar, acum stăpânirea asupra lumii prin Biserică, noul Popor al lui Dumnezeu, care-L primește și celebrează

în cultul ei sacramental pe Iisus ca Domn și Împărat, și extinde în lume victoria Sa asupra puterilor păcatului și morții, punând în practică mărturisitor și slujitor agenda eliberatoare, reconciliatoare și înnoitoare a Împărăției înscrisă în Fericiri, în Predica de pe Munte.

„Iisusul pur și simplu”, în același timp istoric și teologic, este, așadar, Iisusul Evangheliilor Bisericii⁵⁶; prin urmare, la El nu avem acces nici în afara lor, nici trecând dincolo de ele, nici căutând în spatele lor, ci încercând să ajungem înăuntrul lor. Întrucât documentele fundatoare ale creștinismului sunt tot mai enigmatice pentru omul contemporan, fie el credincios fie sceptic, iar accesul la ele a devenit unul tot mai dificil, o parte esențială a apologeticii creștinismului în zilele noastre este pentru N.T. Wright respunerea obligatorie a „uitatei povestiri a Evangheliilor”. În ciuda citirii, recitării și propovăduirii neîncetate a acestora, povestea a fost uitată și, mesajul, nesesizat de fapt, pentru că ele au fost mereu ajustate cadrului de idei prealabil al celor care le-au citit și citesc, studiat și studiază – cadru prealabil care a funcționat și funcționează ca un adevărat „pat al lui Procust”. Au existat și există, în principiu, două tipuri opuse de lectură a Evangheliilor, una teologică și alta istorică; prima, ghidată de crezurile Bisericii vechi, ajunge la un Hristos Dumnezeu al credinței, fără istorie reală, „o mantie goală fără trup”, iar cealaltă, călăuzită de știință, vrea să ajungă la un Iisus al istoriei, fără Dumnezeu, „un trup gol fără mantie”. Creștinii și teologii Bisericii par interesați exclusiv de Întrupare și Cruce/Înviere (plus a Doua Venire) și sar de la Betleem direct la Golgota, între care se cascadează un imens gol, reflectat în toate crezurile Bisericii vechi, dar și în predica și teologia Bisericilor medievale, moderne și contemporane. În crezuri apare astfel o lacună esențială pentru că ele omit exact partea centrală, cea mai amplă, a Evangheliilor, care stă în inima narațiunii lor: povestea Împărăției lui Dumnezeu sau, mai exact, povestea unei „teocrații”, a felului în care Dumnezeul lui Israel devine Împărat pe pământ ca și în cer. Povestea și provocarea Împărăției lui Dumnezeu este deci povestea uitată a Evangheliilor. O poveste uitată și înlocuită însă cu scenarii alternative teologice sau umaniste, în care Evangheliile există pentru a ne oferi dovada divinității lui Iisus și a ne revela morala și jertfelnicia supremă care ne deschid calea spre cer, închisă de păcat, sau ne oferă exemplul unei vieți spirituale desăvârșite. Provocarea este însă aceea de a citi Evangheliile așa cum sunt și în ele însele. Pentru a percepe sunetul lor complex trebuie sesizați parametrii fundamentali ai narațiunii lor: Israel, Dumnezeul lui Israel, Biserica și imperiul Cezarului. Trebuie observat mai întâi faptul că Evangheliile se prezintă drept culminația și încheierea mării povestiri a Scripturilor Vechiului Testament

⁵⁶ *How God Became King: The Forgotten Story of the Gospels*, Harper-One, San Francisco; SPCK, London, 2012. Traducere românească în curs de apariție la Editura Deisis, Sibiu.

care spun povestea lui Israel, poporul Său ales. Apoi faptul că Evangheliile spun povestea lui Iisus ca poveste a Dumnezeului lui Israel Care se întoarce la poporul Său pentru a-l scoate din robie și a încheia cu el și cu oamenii un nou Legământ și a inaugura un nou Popor, un nou Templu, o Împărăție și o Creație nouă. Deși Israel și Roma refuză această ofertă, Evangheliile nu se încheie cu Răstignirea și Învierea lui Iisus, ci cu un nou început care arată că povestea lor este cea a lansării de către Iisus a noului Popor al lui Dumnezeu și a Împărăției lui asupra umanității, o împărăție din altă lume, dar pentru această lume, aflată atât în confruntare, cât și în conlucrare cu împărățiile lumii. Neînțelegerea și răstălmăcirea Evangheliilor, banalizarea lor, vin din neputința de a ține la un loc sau din voința deliberată de a separa religia și politica, eshatologia și istoria, în ultimă instanță Împărăția și Crucea. Or miza Evangheliilor (și a întregului Nou Testament până la *Apocalipsă*) e tocmai unitatea lor. Împărăția lui Iisus nu poate fi proiectată mitologic în cer ca o realitate postmortem sau postistorică, scopul ei fiind să se realizeze pe pământ, să aducă cerul pe pământ. Atunci nici Crucea nu poate fi privită drept o simplă moarte a Fiului lui Dumnezeu întrupat ca ispășire a păcatului, obstacolul care împiedica accesul în cer. Evangheliile nu vorbesc despre întrupare sau ispășire ca abstracțiuni, nici despre umanitatea și divinitatea lui Hristos; pentru ele, „umanitatea” lui Iisus înseamnă că Iisus este Israelul și Adam cel Nou, iar „divinitatea” Sa că El este totodată și Dumnezeul lui Israel venit să devină în El împărat pe pământ ca și în cer. Cu alte cuvinte, Iisus reprezintă și întrupează în persoana Sa în același timp Regele mesianic al noului Israel și Dumnezeul lui Israel venit să realizeze ultimul Exod, eliberânduși prin Jertfa lui Mesia de la Cină și de pe Golgota Poporul cel nou din sclavia Satanei și inaugurându-și prin Înălțarea/Întronizarea Sa Împărăția și Creația nouă, ca Împărăție a iubirii, adevărului și dreptății. Împărăția și Crucea se cer una pe alta și se redefinesc reciproc una prin alta. Împărăția mesianică a lui Dumnezeu – „muzica” Evangheliilor scrisă în „cheia” Întrupării – este însă un cu totul alt gen de împărăție; ea nu este nici o împărăție spirituală, pur cerească, sau interioară, în care se intră prin retragere și ieșire din lume, nici o teocrație imperială, politică și lumească, ci o realitate venită de dincolo de lume, dar pentru lume, o mântuire pentru lume, nu de lume, ci e domnie transformatoare a iubirii creatoare și restauratoare a lui Dumnezeu inaugurată prin Învierea și Înălțarea/Întronizarea lui Iisus ca Rege mesianic al unei umanități și lumi devenite o Creație Nouă, Templul cosmic al lui Dumnezeu proiectat la origini. Pentru creștini este vitală, așadar, depășirea tuturor creștinismelor (chiar „evangelice”) cvasimarcionite, amputate de povestea uitată din centrul Evangheliilor, povestea Împărăției, absentă și din crezuri. Lacuna lor trebuie umplută celebrând Povestea lui Dumnezeu în integralitatea ei, unind, prin urmare, și interpretând unele prin altele crezul, canonul biblic și Evanghelia.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

La fel de importantă este și recuperarea sensului original deplin al Evangheliei, care înseamnă „Veste bună pur și simplu”, înțelegând însă exact „de ce anume este Evanghelia o Veste și ce anume o face bună”⁵⁷ – cum sună titlul și subtitlul celei mai recent apărute (ianuarie 2015) părți a trilogiei apologetice a lui N.T. Wright. Această recuperare este cu atât mai necesară cu cât tendința transformării Evangheliei dintr-o Veste bună într-un „sfat bun”, la o morală ori spiritualitate atemporale, a fost și este extrem de răspândită. O veste privește însă întotdeauna un eveniment cu origini în trecut, care deschide spre un viitor îndepărtat așteptat, dar a cărui anunțare face ca de acum înainte prezentul să fie unul diferit. Motivul „vestirii bune” apare în Biblie în *Isaia* 40 și 52, unde se referă la Dumnezeu lui Israel Care Se întoarce în persoană ca Împărat al întregii creații. Apare la apostolul Pavel, vestitorul prin excelență al lui Iisus răstignit și înviat ca Domn mesianic al întregii creații înnoite prin Duhul Său și Corpul Său, ca veste bună a manifestării puterii și înțelepciunii transformatoare a lui Dumnezeu în lume. Pavel și primii creștini sunt astfel cei „surprinși de Iisus Regele”. Apare, evident, și la Iisus Însuși, Vestitorul Împărăției lui Dumnezeu, Cel care a anunțat și întrupat noul Exod, întoarcerea lui Dumnezeu pentru lupta finală cu răul stăpânitor al lumii pentru a deveni, pe calea Slugii Domnului din *Isaia*, Împărat al lumii într-o nouă Creație. Vestea bună prin excelență este Învierea lui Iisus, cu condiția ca ea să fie bine înțeleasă, nu ca un miracol special, un semn supranatural, dovadă a divinității lui Iisus sau a vieții după moarte, ci ca început al unei lumi noi care declanșează restaurarea creației sub conducerea lui Iisus Domnul, în Care Dumnezeu devine Împăratul lumii, exercitându-și însă suveranitatea transformatoare prin creștini. Potrivit Evangheliei, creștinii sunt chemați deci să devină Poporul transformat și transformator al Veștii bune, să întrupeze această Veste bună în primul rând rugându-se, spunând și realizând rugăciunea prin excelență a Veștii bune, care e „Tatăl nostru”. Aici se vede că Împărăția lui Dumnezeu e în primul rând planul și lucrarea de stăpânire a lui Dumnezeu, dar că El vrea să ne asocieze și pe noi la această lucrare, cerând-o și lăsându-ne modelați de ea și devenind popor al Împărăției, întrupare a Veștii ei bune. Din nefericire, sunetul autentic al Evangheliei s-a estompat până la nerecunoaștere, lumea noastră fiind dominată de fapt de „evanghelii distorsionate” și „evanghelii rivale”, produse atât de creștinii fundamentaliști sau „evangelicali”⁵⁸,

⁵⁷ *Simply Good News: Why the Gospel Is News and What Makes It Good*, HarperOne, 2015. Traducere românească în curs de apariție la Editura Deisis, Sibiu.

⁵⁸ O recunoaște cu nobilă și necomplezentă onestitate teologul evangelical american SCOT MCKNIGHT în *The King Jesus Gospel: The Original Good News Revisited*, Zondervan, Grand Rapids, MI, 2011, apărută însoțită de cuvântul-înainte al lui N.T. Wright. Deși crede ferm despre sine că e „evangelic”, evangelicalismul ar trebui să se desemneze mai corect drept „soterian”, întrucât e concentrat nu pe Evanghelic, ci pe mântuirea (*sōtēria*) personală individuală și recunoaș-

N.T. Wright, episcop teolog al Împărăției lui Hristos

cât și de seculariști moderni și postmoderni. Pentru ambii, creștinismul se reduce la diverse sisteme de salvare sau moralitate. Influențați de păgânismul antic, creștinii au schimbat în Evul Mediu povestea biblică a creștinismului, „schimbând Vestea bună într-o Veste rea”. Acum Evangheliile sunt văzute ca o carte de pietate privată pentru viața pământească, pentru a asigura sufletului intrarea în cer după moarte și răpirea în cer a poporului mântuit la învierea universală și a Doua Venire a lui Iisus; în ambele cazuri, accesul în cer e făcut cu puțință de împăcarea prealabilă a lui Dumnezeu Tatăl, furios pe umanitatea căzută în păcat prin moartea ispășitoare pe Cruce a lui Iisus, Fiul Său întrupat și apoi înviat, în semn de primire a jertfei de împăcare. Nimic aici despre Israel, despre vreun Legământ sau Popor Nou sau vreo Creație Nouă și de vreo restaurare în iubire a lumii. Or în Noul Testament, Vestea bună nu este a unei salvări private, nu-l are în centru pe individ, ci pe Dumnezeul lui Israel devenit Împărat asupra Creației Noi prin întronizarea lui Iisus cel răstignit și înviat ca Mesia lui Israel și Domnul lumii. Dacă însă creștinii conservatori trăiesc cu gândul la cer, creștinii liberali moderni au produs evangheliile distorsionate ale raționalismului sau romantismului. Iar lumea modernă secularizată și-a generat într-un univers scindat propria evanghelie deturnată a progresului și iluminismului. Un viitor greșit înțeleș, fie în sens spiritualist, fie naturalist, înseamnă însă și un prezent greșit înțeleș și trăit. Creștini și sceptici deopotrivă sunt chemați de Evanghelie, citită ca punctul culminant al Poveștii lui Israel, să „regândească cerul” și să se lase „surprinși de Dumnezeu”, de genul nou și diferit de Dumnezeu creator, judecător și iubitor, aflat în inima Veștii celei bune despre trecut, viitor și prezent, proclamate și întrupate de Iisus. Acesta este Dumnezeul trinitar al iubirii creatoare și recreatoare, Care în dăruirea Sa de Sine totală absoarbe în El Însuși puterile anticreație ale păcatului și morții. Provocarea pe care ne-o pun înaintea Evangheliile e să vedem lumea și pe noi înșine cu alți ochi, nu cu ochii noștri, ci cu ochii Dumnezeului viu, radical diferit, ai Dumnezeului lui Israel venit în persoană să devină împărat al lumii în Iisus și Duhul Sfânt. Nu dumnezeul mitologiilor sau filozofilor, ci Dumnezeul viu al Evangheliei lui Iisus, Dumnezeul lui Israel, Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacob.

Dacă prin ampla sa teologie episcopul și profesorul N.T. Wright este incontestabil un veritabil nou Irineu al timpului nostru, prin apologetica sa el vine spre contemporani în duhul și puterea intuiției genialului matematician și fizician Blaise

terea păcătoșeniei proprii. A devenit un sistem al mântuirii personale care reduce „evanghelia” la un „management al păcatului” prin „ispășire pe Cruce și îndreptare prin credință”, iar pe Iisus, la un instrument de anulare a vinovăției păcatului originar. Cultura evangelicală e astfel o cultură fără Povestea Evangheliei și a Scripturii, nu o cultură a Evangheliei, care e centrată hristologic pe Povestea lui Iisus ca Mesia/Rege și Domn mântuitor ca încheiere a povestirii lui Israel. Evanghelia este însă întâi hristologică, adică „messialogică”, comunitară și cosmică, și abia apoi soteriologic privată.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică jr

Pascal († 1662) convertit la creștinism în luminarea primită în noaptea de 23 noiembrie a anului 1654:

„De la ora zece și jumătate seara până la miezul nopții

FOC

*Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac, Dumnezeul lui Iacob,
nu al filozofilor și savanților.*

Certitudine, certitudine, bucurie, pace

DUMNEZEUL LUI IISUS HRISTOS...

Nu se află decât pe căile învățate în Evanghelie...”